

Förbättrade möjligheter till licensiering av upphovsrätt

Till näringsutskottet

Näringsutskottet har den 21 maj 2013 beslutat att ge kulturutskottet tillfälle att yttra sig över regeringens proposition 2012/13:141 Förbättrade möjligheter till licensiering av upphovsrätt jämte motioner.

Kulturutskottet yttrar sig över de förslag i propositionen samt de motionsyrkanden som rör utskottets beredningsområde. Kulturutskottet föreslår att näringsutskottet avstyrker samtliga motionsyrkanden.

I yttrandet finns tre avvikande meningar (S, MP och V).

Utskottets överväganden

Inledning

Propositionen innehåller förslag om ändringar i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen). Förslagen syftar till att skapa större möjligheter för användare av upphovsskyddade verk, t.ex. musik, litteratur och bilder, att med en organisation som företräder upphovsmän ingå avtal som ger rätt att använda även verk av upphovsmän som inte företräds av organisationen (avtalslicens). En enskild upphovsman ska dock ha rätt att motsätta sig användning.

Myndigheter och företag ges möjlighet att ingå sådana avtal för digital kopiering och tillgängliggörande av verk för att tillgodose behovet av information inom verksamheten. Bibliotek och arkiv ges motsvarande möjlighet för att kunna digitalisera och tillgängliggöra de egna samlingarna. Radio- och tv-företag ges möjlighet att ingå avtal om tillgängliggörande på begäran, t.ex. via internet. Slutligen införs en generell avtalslicens för att möjliggöra heltäckande avtal även i andra fall än de som särskilt anges i lagen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 november 2013.

I det följande behandlas frågor som berör kulturutskottets beredningsområde.

Avtalslicens och fria utnyttjanden vid arkiv och bibliotek

Propositionen

Regeringen föreslår att avtalslicensen för vissa arkiv och bibliotek utvidgas till att omfatta en rätt att framställa exemplar av verk som ingår i de egna samlingarna och tillgängliggöra offentliggjorda sådana verk för allmänheten. Samtliga närstående rättigheter ska omfattas av bestämmelsen.

Avtalslicensen ska inte gälla om upphovsmannen hos någon av parterna har meddelat förbud mot utnyttjandet eller om det av andra skäl finns särskild anledning att anta att upphovsmannen motsätter sig förfogandet.

Arkiven och biblioteken ska få framföra offentliggjorda filmverk och sceniska verk som ingår i de egna samlingarna offentligt. Framförandet ska endast få ske i de egna lokalerna för enskilda besökare. Också fotografiska bilder ska kunna framföras fritt.

Vissa kompletterande uppgifter

Litteraturutredningen anförde i sitt slutbetänkande Läsandets kultur (SOU 2012:65) att det är viktigt att folkbiblioteken i framtiden kan tillhandahålla elektronisk litteratur i ökad utsträckning. För att kunna göra det är det viktigt att biblioteken kan hantera avtal om upphovsrättsligt skyddad litteratur

i elektroniska format. Enskilda folkbibliotek saknar i dag sådana resurser, och Litteraturutredningens bedömning är att Sveriges Kommuner och Länningar bör träda in som avtalspart gentemot rättighetshavarna. Staten bör enligt utredningen kunna bistå i en sådan utveckling. Betänkandet har remissbehandlats och förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Av det förslag till ny bibliotekslag som nyligen har lämnats till riksdagen (prop. 2012/13:147) följer att allmänheten vid folkbiblioteken avgiftsfritt ska få låna eller på annat sätt få tillgång till litteratur oavsett publiceringsform, dvs. oavsett om den tillhandahålls i fysisk form eller digitalt som t.ex. e-böcker. I propositionen anför regeringen att frågan om vilka affärsmodeller som bäst tillgodoser olika intressen och hur villkoren för t.ex. licenser ska se ut är en förhandlingsfråga för biblioteken och rättighetshavarna.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har nyligen behandlat frågan om licensiering av upphovsrättsligt skyddat material vid bibliotek i betänkandet Litteratur, läsande, bibliotek och språk (bet. 2012/13:KrU7).

Utskottet konstaterar med anledning av den nu aktuella propositionen att avtalslicensmodellen genom en kollektiv rättighetsklarering ger många fler möjlighet att ta del av kultur i olika former. Inte minst har detta betydelse för kultur i den digitala miljön. Samtidigt innebär systemet en förstärkt ställning för upphovsmännen som får inflytande över hur deras verk används. Avtalslicensen för arkiv och bibliotek utvidgas, vilket innebär att samlingarna nu kan digitaliseras och göras tillgängliga för allmänheten, t.ex. via internet. Detta innebär att möjligheterna att tillgängliggöra kulturen och kulturarvet ökar.

Utskottet konstaterar att frågan om avtalslicens är av stor betydelse för biblioteken vad gäller utlån av upphovsskyddat elektroniskt material. Utskottet vill här understryka betydelsen av tillgång till nedladdningsbar litteratur på biblioteken. Utskottet har upprepade gånger understrukit vikten av kraftfulla åtgärder för att förbättra ungas läsförståelse och öka lusten att läsa. Utskottet har i detta sammanhang också pekat på den möjlighet som utveckling av ny teknik innebär. E-boken och läsplattan har potential att nå ut till grupper som annars inte skulle läsa böcker alls, eller i mindre utsträckning, och utskottet har i det sammanhanget också pekat på betydelsen av tillgång till nedladdningsbara e-böcker.

Utskottet noterar vidare att även tillgängliggörande av digitala filer mellan Kungl. biblioteket och universiteten samt mellan universiteten och allmänheten möjliggörs genom förslagen om avtalslicens i propositionen.

Avtalslicens för radio- och tv-företagen

Propositionen

Regeringen föreslår att avtalslicensen för radio- och tv-företag ska gälla inte bara utsändning av verk utan också överföring till allmänheten av verk som ingår i ett radio- eller tv-program på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till verken från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer. Radio- och tv-företagen ska också få rätt att framställa sådana exemplar som är nödvändiga för att verken ska kunna överföras. De närstående rättigheter som tillkommer utövande konstnärer och framställare av ljud- och bildupptagningar ska omfattas av bestämmelsen.

Avtalslicensen ska gälla offentliggjorda litterära och musikaliska verk samt offentliggjorda konstverk. Den ska vidare gälla till förmån för samtliga radio- och tv-företag. Kravet på tillstånd från regeringen tas bort.

Vissa kompletterande uppgifter

SR

Inom Sveriges Radio AB (SR) pågår sedan 2010 ett s.k. arkivprojekt. Syftet med projektet är att skapa ett nav för utnyttjande av företagets arkivmaterial i den reguljära programproduktionen och att säkerställa bevarandet av företagets totala bestånd av material från radioproduktionen. Projektet gör det dessutom möjligt att tillgängliggöra material via internet. Projektet ska avslutas under 2013. Förhandlingar har inletts när det gäller upphovsrättsersättningar och upphovsrätten närstående rättigheter som följer av visst tillgängliggörande av materialet. Förhandlingarna har inte avslutats.

SVT

Sveriges Television AB (SVT) erbjuder sedan 2005 webbtjänsten Öppet arkiv. Enligt planen ska Öppet arkiv i en utökad form, som omfattar mer material och hela program, vara i full drift 2014. Planeringen sträcker sig till 2020.

Avtalslicensförhandlingar som har ägt rum omfattar tillgängliggörandet via denna tjänst och omfattar inte tillgängliggörande av det digitaliserade arkivmaterialet i företagets övriga reguljära programproduktion.

Materialet som ingår i Öppet arkiv har funnits på olika former av magnetband. SVT har också stora mängder av material på olika former av filmrullar som också kan bedömas ha ett stort kulturhistoriskt värde. Kostnaden för att digitalisera detta material uppskattas till 625 miljoner kronor.

UR

Sveriges Utbildningsradio AB (UR) tecknade under våren 2012 ett avtal med den upphovsrättsliga paraplyorganisationen Copyswede. Avtalet gör det möjligt att tillgängliggöra ett stort antal tv- och radioprogram via UR:s webbplats under tiden 2012–2016. Delar av avtalet har en försökskaraktär,

och parterna har för avsikt att utveckla detta för att kunna tillgängliggöra varje årligt nyproducerat utbud. UR har även för avsikt att reglera tillgängliggörandet av programinköp och samproduktioner. Avtalet handlar inte om att lösa avtalslicenser för material från 2005 och tidigare.

UR uppger att i princip allt tv-material är digitaliserat, medan det finns vissa luckor när det gäller radiomaterial. Det historiska materialet kommer att bli enhetligt katalogiserat och därmed mer sökbart under 2013. UR menar att historiskt material och kommande material för framtiden säkerställs dels genom digitaliseringen och metadatamärkningen av materialet, dels genom fullgörandet av leveransplikten till Kungl. biblioteket.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har nyligen behandlat frågan om licensiering i ett betänkande om Public service-frågor (bet. 2012/13:KrU8).

Utskottet konstaterar att den nu aktuella propositionen innehåller ett antal förslag som syftar till att göra det enklare för upphovsmän och användare att ingå avtal om användning av upphovsrättsligt skyddat material, t.ex. musik, litteratur och bilder. Bland annat ska radio- och tv-företag få rätt att ingå avtal om tillgängliggörande på begäran, t.ex. via internet.

Utskottet vill här peka på att avtalslicensen för tillgängliggörande av SVT:s arkiv (Öppet arkiv) är ett exempel på en avtalslicensordning som möjliggjort att en rik kulturskatt nu är tillgänglig för allmänheten.

Utskottet anser att satsningen på en digitalisering av public service-företagens arkiv är angelägen och konstaterar att riksdagen för 2012 och 2013 beslutat om en särskild tilldelning på 8 miljoner kronor till SR, 60 miljoner kronor till SVT och 32 miljoner kronor till UR för att öka företagens tillgängliggörande av program ur arkiven. Utskottet delar dock samtidigt Public service-kommitténs bedömning att man i princip inte bör öronmärka särskilda medel för ändamålet, utan att programföretagen har ansvar för att, i den utsträckning det är publicistiskt motiverat, utifrån sina respektive uppdrag, digitalisera och tillgängliggöra arkivmaterial (SOU 2012:59 s. 129).

Generell avtalslicens

Propositionen

Regeringen föreslår att en ny generell avtalslicens ska införas. Var och en ska inom ett avgränsat användningsområde ha rätt att framställa exemplar av och tillgängliggöra offentliggjorda verk för allmänheten om avtalslicens är en förutsättning för utnyttjandet. Samtliga närstående rättigheter ska omfattas av bestämmelsen.

Avtalslicensen ska inte gälla om upphovsmannen hos någon av de avtalslutande parterna har meddelat förbud mot utnyttjandet eller om det av andra skäl finns särskild anledning att anta att upphovsmannen motsätter sig förfogandet. Även i övrigt ska utanförstående upphovsmän ha samma skydd som enligt övriga avtalslicenser.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar förslaget om en s.k. generell avtalslicens i upphovsrättslagen. En generell avtalslicens gör det möjligt att göra kultur i alla former tillgänglig för allmänheten samtidigt som kulturskaparna får rimligt betalt för sina verk. Det är av stor vikt att upphovsmännens intresse balanseras mot medborgarintresset av tillgång till kultur, kunskap och information. Det skydd som möjligheten till förbud mot utnyttjandet utgör värnar den enskilde upphovsmannen.

Utskottet konstaterar att en generell avtalslicens innebär att nya typer av användningsområden i den digitala miljön enklare kan licensieras. Den generella avtalslicensen är särskilt användbar för att lösa massutnyttjanden av verk på ett smidigt sätt bl.a. på internet och i andra digitala miljöer. Den generella avtalslicensen kan komma att få betydelse när det gäller att klarera rättigheter vid massdigitalisering på filmområdet, ett område där det inte tidigare funnits avtalslicenser. Utskottet anser att förslaget gagnar både allmänheten och kulturskaparna.

Av betydelse för bl.a. musik- och kulturskolan och för satsningen Skapande skola är också att det behov som kan finnas av att klarera rättigheter för att kunna överföra och framföra verk för undervisningsändamål nu bör kunna lösas med den generella avtalslicensen.

Utskottet konstaterar vidare att den generella avtalslicensen också har betydelse inom andra delar av kulturområdet t.ex. i samband med digitalisering av upphovsrättsligt skyddat material som finns hos kulturarvsinstitutionerna och där det finns ett behov av att samverka med näringslivet.

Upphovsmannens ställning som avtalspart

Propositionen

I april 2010 överlämnade en särskild utredare (dir. 2008:37) delbetänkandet Avtalad upphovsrätt (SOU 2010:24). I delbetänkandet föreslogs ett flertal nya bestämmelser som gällde upphovsrättens övergång (3 kap.). Förslagen i den delen behandlas inte i propositionen. Inte heller de förslag som utredningen lämnade i slutbetänkandet En ny upphovsrättslag (SOU 2011:32) avseende denna fråga behandlas i propositionen.

Motionerna

Socialdemokraterna välkomnar i kommittémotion 2012/13:N13 av Jennie Nilsson m.fl. (S) de förändringar som regeringen föreslår i propositionen om förbättrade möjligheter till licensiering av upphovsrätt. Socialdemokraterna vill dock understryka de synpunkter som framförs av exempelvis Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (Klys) om att det är nödvändigt att stärka kulturskaparens ställning som avtalslutande part om avtalslicenssystemet ska ha en praktisk verkan. Därför framförs att regeringen bör arbeta vidare med frågan om en förstärkning av kulturskapares avtalsställning genom utveckling av 3 kap. upphovsrättslagen.

I flerpartimotion 2012/13:N14 av Jonas Eriksson m.fl. (MP, V) yrkande 2 anförs att ett sätt att förstärka upphovsmännens ställning i avtalsprocessen är att införa en särskild förhandlingsordning, såsom även framförts av Författarförbundet och Klys i deras respektive remissvar, samt skrivelser till upphovsrättsutredningen. Detta kan ske genom att man i upphovsrättslagen skriver in en förhandlingsordning till förmån för representativa konstnärsorganisationer som företräder upphovsmän och utövande konstnärer inom olika områden, samt deras motparter. Genom detta, menar motionärerna, stöds också skapandet av bra och väl fungerande avtalslicenser.

Vissa kompletterande uppgifter

Biblioteksersättningen är ett erkännande av vad som internationellt brukar kallas Public Lending Right (PLR), dvs. författarnas rätt att få ersättning för nyttjandet av deras verk vid bibliotek. Sveriges författarfond förmedlar den statliga biblioteksersättningen till upphovsmännen för användningen av deras verk genom de svenska folk- och skolbiblioteken. Biblioteksersättningen regleras i en särskild förordning (1962:652) om Sveriges författarfond och omfattas inte av förslagen i delbetänkandet Avtalad upphovsrätt (SOU 2010:24).

Utskottets ställningstagande

Vad gäller de nu aktuella motionsyrkandena vill utskottet inte ta ställning för att vissa organisationer ska få en särställning framför andra. Utskottet förutsätter att regeringen följer utvecklingen och ser i dag inte någon anledning att föregripa Regeringskansliets arbete med anledning av utredningens betänkanden.

Näringsutskottet bör avstyrka motion 2012/13:N13 och motion 2012/13:N14 yrkande 2.

Förlängd skyddstid

Propositionen

Regeringen föreslår att utövande konstnärers och framställares rättigheter till utgivna eller offentliggjorda ljudupptagningar ska gälla i 70 år. Om en utövande konstnär har överlåtit rätten till en ljudupptagning till en framställare mot en engångsersättning, ska konstnären ha rätt till tilläggsersättning. Rätten till tilläggsersättning ska gälla vid utnyttjanden av ljudupptagningar som är äldre än 50 år. Om överlåtelsen skett mot återkommande betalning ska konstnären, när upptagningen är äldre än 50 år, ha rätt till betalning utan avräkning för förskott eller avräkning på någon annan grund. En utövande konstnär ska i vissa fall ha rätt att häva ett överlåtelseavtal när upptagningen är äldre än 50 år.

Vidare föreslås att skyddstiden för musikaliska verk med text, där musiken och texten skapats speciellt för verket, ska gälla till utgången av det sjuttionde året efter dödsåret för den sist avlidne av kompositören och textförfattaren.

Propositionens förslag bygger på ett EU-direktiv, Europaparlamentets och rådets direktiv (2011/77/EU) om ändring av direktivet 2006/116/EG om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter (EUT L 265, 11.10.2011, s. 1, Celex 32011L0077). Direktivet innehåller bestämmelser om en förlängning av skyddstiden för utövande konstnärers och framställares rätt till utgivna eller offentliggjorda ljudinspelningar från 50 till 70 år samt bestämmelser som syftar till att säkerställa att utövande konstnärer får del av de intäkter som förlängningen av skyddstiden medför. Direktivet reglerar också hur skyddstiden ska beräknas för musikaliska verk med text där musik och text skapats för att användas tillsammans. Medlemsstaterna ska ha genomfört direktivet den 1 november 2013. Med anledning av direktivet utarbetades inom Justitiedepartementet departementspromemorian Förlängd skyddstid för musik (Ds 2012:44).

Motionen

Miljöpartiet och Vänsterpartiet framför i flerpartimotion 2012/13:N14 av Jonas Eriksson m.fl. (MP, V) yrkande 1 uppfattningen att Sverige i förhandlingar inom EU ska driva frågan om att skyddstiderna ska förkortas från 70 till 50 år generellt inom det upphovsrättsliga området, liksom för de närstående rättigheterna. Motionärerna anser att det varken inom EU eller i propositionen har framförts övertygande skäl till varför en förlängning ska ske.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att genomförande av direktivet 2011/77/EU leder till att skyddstiden för ljudupptagningar förlängs för utövande konstnärer och framställare av ljudupptagningar och att beräkningen av skyddstiden för musikaliska verk med text också medger rättsinnehavarna en förlängd skyddstid.

Utskottet gör ingen annan bedömning än regeringen. Utskottet konstaterar också att förslaget ger en bättre sammanhållen rättighetsstruktur för en och samma inspelning av musik än vad som nu är fallet.

Utskottet anser att näringsutskottet bör avstyrka motion 2012/13:N14 yrkande 1.

Stockholm den 30 maj 2013

På kulturutskottets vägnar

Gunilla Carlsson i Hisings Backa

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S), Ulf Nilsson (FP), Anne Marie Brodén (M), Kerstin Engle (S), Gustaf Hoffstedt (M), Per Svedberg (S), Christina Zedell (S), Per Lodenius (C), Amir Adan (M), Tina Ehn (MP), Lars-Axel Nordell (KD), Ellen Juntti (M), Agneta Gille (S), Peter Jutterström (M), Håkan Juholt (S), Bengt Berg (V) och Adam Marttinen (SD).

Avvikande meningar

1. Upphovsmannens ställning som avtalspart (S)

Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S), Kerstin Engle (S), Per Svedberg (S), Christina Zedell (S), Agneta Gille (S) och Håkan Juholt (S) anför:

Vi socialdemokrater stöder förslaget om att inrätta avtalslicenssystem eftersom det är ett effektivt sätt att, genom kollektiv rättighetsklarering, möjliggöra olika former av massutnyttjanden av upphovsrättsligt skyddade verk. Vi välkomnar de förändringar som regeringen föreslår i proposition 2012/13:141 om förbättrade möjligheter till licensiering av upphovsrätt. Vi vill dock understryka att det är nödvändigt att stärka kulturskaparens ställning som avtalslutande part om avtalslicenssystemet ska ha en praktisk verkan. Vi vill därför att regeringen arbetar vidare med frågan om en förstärkning av kulturskapares avtalsställning genom utveckling av 3 kap. upphovsrättslagen. Näringsutskottet bör därför tillstyrka motion 2012/13:N13.

2. Upphovsmannens ställning som avtalspart (MP, V)

Tina Ehn (MP) och Bengt Berg (V) anför:

Vi anser att upphovsmännens ställning som avtalsparter bör stärkas. Ett sätt att förstärka upphovsmännens ställning i avtalsprocessen är att införa en särskild förhandlingsordning i upphovsrättslagen. Detta kan ske genom att man i upphovsrättslagen skriver in en förhandlingsordning till förmån för representativa konstnärsorganisationer som företräder upphovsmän och utövande konstnärer inom olika områden, samt deras motparter. Genom detta stöds också skapandet av bra och väl fungerande avtalslicenser. Näringsutskottet bör därför tillstyrka motion 2012/13:N14 yrkande 2.

3. Förlängd skyddstid (MP, V)

Tina Ehn (MP) och Bengt Berg (V) anför:

I propositionen lämnas förslag om genomförandet av direktivet om förlängd skyddstid för musik. Utövande konstnärers och framställares rättigheter till utgivna eller offentliggjorda ljudupptagningar föreslås förlängas från 50 till 70 år. Vi anser att Sverige i EU ska driva att skyddstiderna ska förkortas från 70 till 50 år generellt inom det upphovsrättsliga området, liksom för de närstående rättigheterna. Denna uppfattning har stöd av det faktum att samtliga svenska EU-parlamentariker röstade mot förlängningen av skyddstiden i EU-parlamentet 2009. Varken inom EU eller i propositionen har det enligt vår mening framförts övertygande skäl till varför en förlängning ska ske, mer än att den ekonomiska vinningen ökar för innehavaren av rättigheten. Riksdagen bör därför som sin mening ge regeringen till känna att regeringen bör driva att skyddstiden ska förkortas till 50 år.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts bör näringsutskottet tillstyrka motion 2012/13:N13.